

Jogi kérdések a zenekarok névviselése körül

Tóth Péter Benjamin

lezárás: 2003. szeptember 5.

A zenészek között évről évre egyre nagyobb intenzitással jelentkezik az a probléma, hogy

- hogyan lehet jogi védelmet biztosítani egy zenekar nevének (hogy más együttes ugyanazt a nevet, megjelölést ne használhassa, illetve egy kívülálló ne szerezzen gazdasági előnyt a zenekar nevének felhasználásával), illetve
- mi történik ezekkel a megjelölésekkel, elnevezésekkel, ha a zenekar tagjainak személyében változás következik be (tag kiválása, tagcsere, feloszlás esetei).

Azért meglepő ez a fokozott érdeklődés a kérdéskör iránt, mert a kérdések megválaszolására alkalmas jogszabályok lényegében nem változtak az elmúlt időszakban.

Tekintettel arra, hogy itt a szerzőnek, előadóművésznek a nevével kapcsolatos jogáról van szó (és nem a mű, előadás felhasználásáról), nem a szerzői jogi törvény, hanem más jogszabályok alkalmazására kerülhet sor: elsősorban a **Polgári Törvénykönyv** (1959. évi IV. tv., Ptk.) személyiségi jogokkal kapcsolatos rendelkezéseire, másodsorban pedig az esetleg használható egyéb eszközöket nyújtó jogszabályokra. [A védjegyekről és földrajzi árujelzőkről szóló törvény (1997. évi XI. tv., Vtv.), a Gazdasági társaságokról szóló törvény (1997. évi CXLIV. tv., Gt.), a Cégnyilvántartásról szóló törvény (1997. évi CXLV. tv., Ct.)]

1.) Művészek és művészegyüttesének nevének polgári jogi védelme

1.1. A jogi oltalom keletkezése

A személyek névviselésének kérdését alapvetően a Polgári Törvénykönyv rendezi, mindenkinek megadva a jogot, hogy nevet viselhessen. [Ptk. 77.§ (1)] A zenekarok nevével kapcsolatban kiemelő, hogy a Ptk. szerint művészi szerepléssel járó tevékenységet - mások jogainak és törvényes érdekeinek sérelme nélkül - felvett névvel is lehet folytatni. [Ptk. 77.§ (2)] Egy azóta is iránymutatónak tartott Legfelsőbb Bírósági ítélet 1980-ban kihangsúlyozta, hogy több művész közös név alatt is szerepelhet, erre az esetre is a Ptk névviselési joggal kapcsolatos rendelkezései alkalmazandók.

A jogszabályok alapján tehát az első fontos következtetés: **a művészek (szerzők, előadók) és művészegyüttesek (zenekarok) felvett nevét, valamint a természetes vagy jogi személyek** (és jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságok) **nevét a jog azonos védelemben részesíti.** Ebből a kijelentésből két főbb alapkövetkeztetés vonható le:

- Egy választott név felvételéhez sem egyéni művészek, sem együttesek esetében nincs szükség semmiféle előzetes engedélyeztetésre, bejegyzésre, "levédetésre".
- A név azé, aki viseli, és nem azé, aki adta. Ahogy a gyermek szülei sem vonhatják vissza az általuk adott keresztnévet, ugyanúgy a művészegyütteseknél is érdektelen, hogy ki is találta ki a közösen viselt nevet.

1.2. Azonos vagy hasonló nevek ütközése

A polgári jogi védelem automatikusan, a névadással, illetve viseléssel keletkezik. Ez a névviselési jog sokféleképpen megsérthető, ezekről részletesen nem szól a törvény, viszont kiemeli e jogsérelmek

közül a leggyakoribbat, azt az esetet, amikor valaki jogtalanul más nevét vagy azzal összetéveszhető nevet használ.

Általában azonos vagy hasonló név viselése nem jelenti az adott nevet korábban már viselő személy jogának megsértését - gondoljunk csak arra, hogy a telefonkönyvben milyen sok azonos nevű személlyel találkozunk, közöttük nyilván nem keletkezik vita a névviselésről.

A törvényalkotó azonban úgy gondolta, hogy a művészi tevékenységet folytató személyek (és együttesek) nevével kapcsolatban speciális szabályokra van szükség. **Ezek a személyek - ha nevük összetéveszhető a korábban is hasonló tevékenységet folytató személy nevével, és az érintett személy ezt tőlük kifejezetten kéri - kötelesek nevüket toldással vagy elhagyással úgy megváltoztatni** művészi tevékenységük során, hogy az összetéveszhetőség már ne álljon fenn.

Mindenképpen megjegyzendő, hogy ez vonatkozik a természetes személyek nevére is, azaz hiába kapott valaki a keresetszékben egy nevet, és viselte azt évtizedekig nyugodtan, elképzelhető, hogy művészi pályája megkezdésekor változtatnia kell azon, ha hasonló területen korábban már szerepelt ilyen néven valaki. (A legismertebb példa: Hegedűs Géza író és Hegedűs D. Géza színművész esete; de megjegyezzük, hogy pl. a Vágóállat- és Hús Terméktanács elnökét is Hegedűs Gézának hívják; ő nem lenne kényszeríthető e tevékenysége során nevének megváltoztatására.)

Az együttesek nevével még kézenfekvőbb a helyzet. Bármelyik együttes felvehet egy új nevet, azt használhatja bátran; ha azonban jelentkezik egy együttes, amely már korábban ezt a nevet viselte, kérésükre valamilyen toldással vagy elhagyással meg kell különböztetni az újabb csapatot. (Azért persze mindenképpen érdemes a névadás előtt körülnézni - pl. az internet segítségével -, hogy elkerülhetőek legyenek a későbbi névváltoztatások.)

A nevek ütközése akkor is felmerülhet, ha a korábbi együttes (művész) már nem fejt ki művészi tevékenységet, sőt, művész esetében halála után kegyeleti jogot sérthet az összetéveszhetőség.

1.3. Névelsőbbiség igazolása

Ide kívánczik annak megjegyzése, hogy - mint ez a fentiekből jól látható - azonos vagy hasonló együttes- vagy művésznevek esetén **a jog a nevet korábban viselő személyt részesíti előnyben**, akár felvett, akár saját névről van szó. Ezért mindenképpen hasznos lehet, ha a név viselésének megkezdését (a névelsőbbiséget) az érintett személy vagy együttes igazolni tudja.

Ez - tekintettel arra, hogy a magyar perjog a bizonyítási eszközök szabad mérlegelését lehetővé teszi a bíróságok számára - sokféleképp megtörténhet: pl. a fellépésekről szóló újsághirdetések, folyóiratcikkek megőrzésével, tanúvallomással, stb. A polgári perjog szabályai szerint továbbá a bíróság a köztudomású tényeket bizonyítás nélkül valóban fogadhatja el. [Pp. 163.§ (3)]

Kiemelendő két, gyakran választott módszer:

a.) **Szerzői álnévek, művésznevek** tekintetében az ARTISJUS Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület vezet önkéntes nyilvántartást, két okból. Egyfelől a nyilvántartás a szerzők névjogának érvényesülését elősegíti, az azonos álnévek választásának lehetőségét csökkenti. (Az önkéntesség miatt természetesen ezt a lehetőséget nem lehet teljesen kizárni.) A nyilvántartás másfelől megkönnyíti az Artisjus által képviselt irodalmi és zenei szerzők pontos beazonosíthatóságát, és ezáltal jogdíjhoz jutását.

A bejelentést az Artisjus Jogi Főosztályán kapott, illetve internetes honlapjáról (www.artisjus.hu) letölthető formanyomtatvány szerint, írásban kell megtenni.

b.) **Előadói nevek, együttesnevek** esetén az Előadóművészi Jogvédő Irodánál (EJI) történő bejelentkezés jelenthet hasonló igazolási eszközt. Az EJI az előadóművészek közös jogkezelő

társasága, azaz - az Artisjushoz hasonlóan - bizonyos felhasználások után szed be és oszt fel jogdíjakat. A bejelentkezés során az előadó, illetve együttes (választott) neve is rögzítésre kerül - a jelentkezés dátumával együtt -, így az mindenképpen jó bizonyítási eszköz lehet.

1.4. Változás az együttes tagjaiban, szétválás, megszűnés

A leggyakoribb probléma az együttesek névviselésénél a korábban közösen viselt név további sorsa azokban az esetekben, ha

- egy-egy tag kilép, helyére új tag kerül (vagy a hely betöltetlen marad)
- az együttes kettévál (nagyobb együtteseknél többfelé válás is elképzelhető)
- az együttes megszűnik.

Ilyen esetekre a Ptk. nem ad iránymutatást, de a joggyakorlat egységesen ítéli meg az esetet, méghozzá a Bartók-vonósnyegyes ügy alapján. Ebben az 1979-es bírósági esetben (BH 1979/411.) a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy tagkiválás esetén **az együttes további névviselése ellen a kivált tag(ok) csak abban az esetben tiltakozhat(nak), ha a változás művészi karakter- és színvonalváltással járna.** Amennyiben ez nem állapítható meg, úgy a kilépett tag nem tiltakozhat az ellen, hogy az együttes tovább vigye a megszokott nevet.

(A legfontosabb következtetés ismét: a név azé, aki viseli, és nem azé, aki alkotta. Azaz a nevet kitaláló tag kilépésekor nem "viheti magával" a nevet, mivel az az együttest azonosítja. Ha kilépése az együttes művészeti arculatát is megváltoztatja, akkor az együttes nem használhatja tovább a nevet, de ő - az eredeti együttes tagjainak hozzájárulása nélkül - ilyenkor sem használhatná új együttesénél ezt az elnevezést.)

Természetesen található olyan eset, ahol nehezen állapítható meg, hogy történt-e művészi karakter- és színvonalváltás, illetve az együttesek szétválása esetén előfordulhat, hogy mindkét tovább működő együttes hasonló művészi stílust visz tovább.

Amennyiben a bíróság ezen esetekben nem tudna dönteni, az a megoldás maradna nyitva számára, hogy az eredeti együttes megszűnését - és ezzel annak nevének "elenyészését" - megállapítja, és a létrejövő együtteseket új elnevezés alkalmazására utasítja.

(Az említett 1979-es bírósági döntés a polgári jogi társaság (pjt.) szabályait rendelte alkalmazni az együttes, mint laza személytársulás vagyoni viszonyaira, és a névjogot is ennek részeként kezelte. Bár azóta a mögöttes jogszabályok megváltoztak, ellentétes értelmű bírósági döntés hiányában a régi eset ma is alkalmazható azzal, hogy az együttes neve kereskedelmi névként is a polgári jog védelme alatt állhat.)

1.5. Merchandising

Merchandising alatt valamely valós vagy fiktív személy nevének, alakjának kereskedelmi hasznosítását értjük (Star Wars bábu, Harry Potter vonalzó, Metallica póló). A Ptk. nem rendezi kifejezetten ezt a kérdést a személyek, együttesek nevével kapcsolatban, de a névviselési jog megsértésének általános tilalma erre az esetre is alkalmazható.

Ez azt jelenti, hogy a művész vagy együttes nevével kereskedelmi haszonra szert tenni kizárólag a megfelelő személyiségi jogi engedély birtokában lehet még akkor is, ha ezt a megjelölést, nevet más jogterület (védjegyjog) nem védi.

1.6. Jogvita esetén

Elsőként a **jogviták megelőzéséről** érdemes szólni: a majdani lehetséges felmerülő kérdéseket az együttes tagjai előre rendezhetik egy megfelelő szerződésben. Bár ilyen szerződés szóban is köthető

érvényesen, az érvényesíthetőséget nagyban megkönnyíti az írásos forma. (Problémát az jelent, hogy az együttes tagjai - akik a csapat megalakításakor [még] jó személyes viszonyban vannak egymással - gyakran gyanakvással néznek arra a társukra, aki már az együttes megszűnésének esetére kíván rendelkezni. Pedig egy ilyen szerződés sok felesleges vitát tud megelőzni, ráadásul az együttesek tagságának változása mindennapos, és ha a jó viszony megmarad, a rendelkezések életbe sem lépnek.)

Amennyiben a névvisseléssel kapcsolatban **jogvita** merül fel (pl.: Összetéveszthető-e, megtévesztő-e két együttes hasonló neve? Azonos nevek esetén melyik együttes kezdte meg korábban működését? Mennyire szükséges megváltoztatni az elnevezést névütközés esetén? Tagok kiválása esetén a megmaradt együttes továbbviheti-e a közös nevet?), érdemes először megpróbálkozni a kérdés tárgyalásos rendezésével.

Ha a közvetlen megállapodás nem vezet eredményre, hasznos lehet bevonni a vitába egy olyan kívülállót, aki nem eldönti a vitát, hanem a megegyezést próbálja tető alá hozni (közvetítő, ún. „mediátor”).

Természetesen a jog végső soron más eszközt nem nyújt a jogvita megoldására, mint a polgári peres eljárást, ahol bíróság dönt a vitás kérdésekben. A felek közösen alávehetik magukat egy választottbíró eljárásnak is, ami a hagyományos peres eljárásnál gyorsabb eredményt hoz.

2. Más oltalmi formák

Egyre többet hallunk arról, hogy az együttesek, a művészek más védelmi formákat keresnek maguk számára, védjegyeztetik a nevet, vagy céget hoznak létre az együttes neve alatt. Ennek nyilván az az oka, hogy a polgári jogi oltalomhoz nincs szükség semmiféle nyilvántartásba vételhez, de az érintettek szeretnék biztonságban tudni magukat, és ezekhez a közhiteles nyilvántartással rendelkező jogterületekhez fordulnak.

Azt szeretném alább röviden bemutatni, hogy ilyen lépésre nemcsak nincs szükség, de az ilyen bejegyzések olykor kifejezetten hátrányos következményekkel járnak.

2.1. Védjegyjog

Védjegyoltalomban részesülhet minden grafikailag ábrázolható megjelölés, amely alkalmas arra, hogy valamely árut vagy szolgáltatást megkülönböztessen mások áruitól vagy szolgáltatásaitól. Így természetesen egy együttes neve vagy egy művésznév is bejelenthető a Magyar Szabadalmi Hivatal védjegynyilvántartásába.

A védjegyoltalomban részesülő megjelölés lehet szó, szóösszetétel, jelmondat, betű, szám, ábra, kép, sík vagy térbeli alakzat, szín, színösszetétel, fényjel, hologram, illetve ezek kombinációi. A gyakorlatban a legnagyobb hagyománnyal a szóvédjegyek és az ábravédjegyek rendelkeznek; szóvédjegyként az együttesek, előadóművészek neve, ábrás védjegyként pedig logója lehet védett.

A védjegyoltalom alapján a védjegyjogosultnak kizárólagos joga van a védjegy használatára, ami azt jelenti, hogy a védjegyjogosult bárkivel szemben felléphet, aki engedélye nélkül gazdasági tevékenység körében használ a védjeggyel azonos vagy azzal összetéveszthető megjelölést használ.

A védjegyoltalom áru- és szolgáltatásosztályonként szerezhető, díjazás ellenében. (www.mszh.hu)

Ami feltétlenül kiemelendő, hogy **ha a bejegyeztetni kívánt megjelölés valakinek a korábbi személyhez fűződő (pl. név-)jogát sérti, a Szabadalmi Hivatal köteles elutasítani védjegy lajstromozására irányuló kérelmet.** Sőt, ha a korábbi névjogba ütközés csak a védjegy bejegyzése után merül fel, a jogsértő védjegyet a nyilvántartásból törölni kell. [Vtv., 5.§, 8.§ a), 33.§ (1) a)]

Amennyiben valaki a személyiségi jogi engedély nélkül mégis bejegyezteti a nevet a védjegynyilvántartásba, az ellen öt éven keresztül lehet fellépni, kérve az ilyen védjegy törlését. (Öt év elteltével már csak a kifejezetten rosszhiszemű bejegyzés ellen érvényesíthető ez az igény.)

Másfelől az sem fordulhat elő, hogy valamely tag azzal próbálja meg saját pozícióját erősíteni a változó tagviszonyok közepette, hogy saját nevére "védteti le" az együttes nevét. Ilyen esetben is igaz ugyanis, hogy a lajstromozás csak a név jogosultjának, azaz az együttes egészének az engedélyével jogszerű.

A **tagságban beállt változásoknak** is kellemetlen hatása lehet a védjegyezett együttesnév esetén, ugyanis a közösen bejegyzett megjelölésre vonatkozó kizárólagos védjegyjogok az együttes tagjai között megoszlanak. A kilépő tag természetesen lemondhat erről a jogáról, illetve átruházhatja azt az együttesben a helyét majd elfoglaló tag javára. (Erről szintén tanácsos lehet előzetesen, szerződésben rendelkezni.)

Gyakran előfordul azonban, hogy az együttesből való kilépéssel együtt megromlik a többi taggal való személyes kapcsolat is, és **a kilépő tag nem akar lemondani a védjegyjogból rá eső részről, és ezzel megakadályozhatja a további névviselést.** És ezzel elértünk oda, hogy az az együttes, amelyik a védjegyeztetéssel "fokozott" oltalmat szeretett volna elérni, olyan problémával találkozik, amelyet a polgári jog a hagyományos eszközeivel már szépen rendezett volna - a védjegyjog azonban nem alkalmas erre. (Ebben az esetben ráadásul a fentebb említett lajstromozási tilalom nem áll fenn, mert csak a megjelölés bejelentését megelőző személyhez fűződő jog jelent akadályt; ha később történik meg a tagcsere, akkor ilyen lehetőség nincs.)

Ezért azt lehet tanácsolni, hogy védjegybejegyzést az együttes csak akkor kérjen, ha valamennyi taggal előre meg tud írásban állapodni a tagsági változások esetére a védjegyjogok rendezéséről.

2.2. Gazdasági társaság, társadalmi szervezet neve

Felmerül az is, hogy érdemes-e, és lehet-e gazdasági társaságot, társadalmi szervezetet alapítani az együttes tagjainak, és az elnevezést így bejegyeztetni a bíróságnál.

A lehetősége ennek fennáll, de ismét érdemes arra gondolni, hogy az együttesek tagságának összetétele ritkán marad változatlan, és ez a társaság jövője szempontjából problémákat okozhat. (Társadalmi szervezet - egyesület, alapítvány - alapítása bevételszerző céllal nem képzelhető el, így az csak amatőr keretek között létezhet.)

Ráadásul a bírósági nyilvántartásba vétel ellenére a jogi oltalmat továbbra is a Ptk. fogja nyújtani a jogi személy nevének is, többletet az ilyen bejegyzés csak annyiban jelent, hogy a cégbejegyzés során a bíróság hivatalból köteles figyelni, hogy azonos nevű céget ne jegyezzenek be.

Könnyűzenében nemigen fordul elő az az eset, amelyre azonban a komolyzenében sok példa van: a létező szervezet által fenntartott művészegyütteseknél (pl. MÁV Szimfonikusok) a névviselés joga a fenntartóé, de mindenképpen hasznos írásos szerződésben szólni a névviselés kérdéséről.

3. Összefoglalóul

A szerzői, előadói művésznevek, együttesnevek oltalmát elsősorban a polgári jog általános személyiségi jogi rendelkezései nyújtják. Új művésznév vagy együttesnév kiötlésekor érdemes annak használatba vételét többféle módon igazolni, pl. az Artisjusunál vagy az EJI-nél tett bejelentéssel, valamint a fellépéseket igazoló újságcikkekkel, hirdetésekkel.

Egy művészegyüttes tagságában beállt változás csak akkor érinti az együttes névviselését, ha ez a változás egyúttal művészi minőség- vagy karakterváltozással is jár. (Kivéve, ha a név egyúttal cégnévként vagy védjegyként is oltalom alatt áll.)

A polgári jog általános személyiségi jogi rendelkezésein kívüli egyéb jogi oltalmi formák is alkalmazhatóak a művészek, együttesek nevének védelmére, ám ezek kevésbé rugalmasak, így különösen az együttes tagságában beállt változás esetén okozhatnak problémát.